

SLOVENIJA

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Gosposka 15 — Naravnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezna št. 2 din — V namestitve za vse leto 90 din — Poštni znak: Ljubljana 10.170 — Repkopisov ne vračamo — Oglasi po tarifu — Izhaja vsakega 1. 11. in 21. v mesecu — Tiska tiskarna M. Hrovatin v Ljubljani

Stari in mladi Centralistična zakonodaja

Mladina v deški dobi naravnost ljubko smešno skuša posnemati odrasle. Tedaj mladina kar ne more dočakati, da bi bila odrasla, in zato ima za vse značilne lastnosti odraslih kar pretirano spoštovanje. Ko pa mladina popolnoma doraste, se pokaže nov pojav. Mladina hoče postaviti in potrditi svojo lastno značilno podobo in jo hoče kar najbolj ločiti od podobe starejšega rodu. Zato postane ravno nasprotno silno kritična naproti starejšemu rodu. Z ostrim pogledom odkriva njegove napake in slabosti. Tedaj nastane stiska ali odločilni boj med mladino in starimi. V tej dobi posebno postane vprašanje razlika med dobrim Janezkom in hudobnim Mihecem. Dobri Janezek navadno ni dober iz dobrote, ampak iz šibkosti volje in podpovprečnosti v razumu. Hudobni Mihec je trd oreh na vzgojo zaradi tega, ker že v začetku močna osebnost postane nekaj poskusni kamen za vse napake pri vzgoji in jo v mladeniški dobi najhujši sodnik starejšega rodu. Znana je ostra izjava Ivana Cankarja o dobrem Janezku.

Pri narodih in v dobah, kadar je življenje naroda v zdravem napredku, se nasprotje med dvema rodovoma izravnavajo brez nesreče in brez hude stiske. Starejši rod da mlajšemu, da vpliva s svojo mladinsko odločnostjo in pogumnostjo, mlajši rod pa počasi uvideva vrednost skušenj in previdnosti starejših, in oba rodova začnejo delo z obnovenimi silami in pravilnim upoštevanjem novih razmer. V posebnih časih, kadar starejši rod pod kritičnim tehtanjem mlajšega rodu ne obstane, ali kadar mlajši rod pride iz preslabe šole in vzgoje, pa nastane huda kriza.

V slovenskem javnem življenju imamo za seboj že nekaj takih kriz. Prva kriza je iz Bleiweisove dobe znana kot boj med Staroslovenci in Mladoslavenci. Tega boja ne bomo popisovali, ker mora biti vsakemu izobražencu kolikor toliko znan. Potem je znan boj med tako imenovanimi mladimi in starimi v SLS pod dr. Sušteršičem. V liberalni stranki so mladini pod vodstvom dr. Žerjave vodili podoben boj proti staremu dr. Tavčarju. V slovenski literaturi je najbolj znan boj svoječasne mlade Moderne proti »armadi« Antona Aškercarja.

Sedaj sicer ni naravnost napovedane vojne med mladimi in starim rodom, vendar ne moremo reči, da je razmerje med obema rodovoma ravno zdravo in dobro. Kaj more naš sedanji starejši rod iz svojega bogastva predstaviti kritični mladini? V pogledu svetovnega nazora je že v dobi Ivana Cankarja izrojeno svobodomiselnost hiral nepretrogoma naprej in je danes za vsak odkrit boj popolnoma nesposobno, zato pri nas kakega svetovno-nazorskega kulturnega boja, ki naj bi nudil priliko za merjenje duhovnih sil, sploh ni, namesto odkritega boja se kaže samo tu pa tam kako zaplotarsko zbadanje. Ker naš verski nazor ne najde zoraslega nasprotnika ali tekmeča, se izživlja v srditem sektanskem boju in v izrabljanju svoje moči za politično moč, kar mu seveda znatno škoduje. Pravega političnega programa sploh ni, razen ako naj se imenujeta obe praktični vodili: iz roke v usta in kakor kane politični program. Ker torej ni političnih programov, ki naj bi privabili političnim strankam pripadnikov, je treba nadomestila, ki ga daje svetovni nazor. Pri nas je prav težko najti človeka, ki bi vedel natančno povedati, kako se razlikujejo programi posameznih političnih strank, vsak pa ve, da se razen velikega števila oportunistov razlikujejo med seboj po svetovnem nazoru. Tako pri nas vrši svetovnonazorska razlika čisto drugo funkcijo, kakor bi jo morala. V tem pogledu smo menda že edini narod v srednji Evropi.

V polpreteklem času je slovensko razumnštvo imelo še druge ideale, recimo

»Trgovski list« opozarja na edinstveni način, kako se pri nas razglašajo zakoni oziroma naredbe z zakonsko močjo, in pravi med drugim:

Dokler so se izdajali zakoni, ki so se predebatirali v skupščini in nato tudi v senatu in ki so bili sprejeti šele po tretjem čitanju, je bila javnost navadno zadostno informirana o novem zakonu in ta je zato tudi lahko takoj stopil v veljavo. Poleg tega pa so včasih važnejši zakoni imeli vedno tudi prehodne določbe, da se je dalo nekaj časa, da se more pripraviti vse potrebno za izvajanje zakona.

Sedaj je vsa naša zakonodaja v znamenju naglice. Komaj da se katera uredba podpisuje od ministrov, že se tudi objavi in že tudi stopi v veljavo, pa čeprav je tako pomanjkljiva, kakor je bila n. pr. uredba o kontroli izvoza lesa. Ta uredba je čez noč predpisala za izvoz lesa nova potrdila, ki jih pa še nihče ni izdajal. Nasledek tega je bil, da je nova uredba, ki naj bi napravila red v lesnem izvozu, napravila ravno nasprotno največji nered. Ves njen učinek je bil prav za prav ta, kakor da se je glasila glavna določba uredb: vsak izvoz lesa je prepovedan.

Kadar pa se izdajajo uredbе s tako neoprotljivo naglico, je tem bolj potrebno, da je nekaj časa med objavo uredbе in njenim uveljavljenjem. V tem času je mogoče vsaj glavne napake uredbे popraviti, da bo vsaj kolikor toliko izvedljiva. Z ozirom na prakso, ki vlada danes in po kateri se niti v najbolj koščljivih gospodarskih stvareh ne slišijo gospodarske organizacije, žal ni mogoče pričakovati, da bodo nove uredbе res v vsakem oziru dobre. Nasprotno je treba kar računati z njihovimi napakami. Zato pa je tudi tem bolj potrebno, da vse te uredbе ne stopijo kar takoj v veljavo.

To pa morajo zlasti gospodarski ljudje zahtevati še iz drugega razloga. Vse sedanje uredbе posegajo vedno bolj globoko v gospodarsko življenje. Morale bi biti zaradi tega še prav posebno premišljeno sestavljene, ker morejo sicer povzročiti v gospodarstvu silno škodo.

Poleg tega pa vsebujejo te uredbе tudi predpise za gospodarske ljudi in podjetja, ki jih morajo ti takoj začeti izvajati. Dostikrat se nalagajo na ta način podjetjem dolžnosti, ki jih ta tudi pri najbolj volji ne morejo pravočasno izvršiti, ker je bilo sploh čisto nemogoče, da bi za te predpise pravočasno zvedeli. »Službene novine« pridajo gospodarskim ljudem v Sloveniji tudi šele dva in tri dni po njih izidu v roke, gospodarski ljudje pa bi že morali ta dva ali tri dni izvrševati neko dolžnost. To je čisto nemogoča praksa in ljudje imajo pravico zahtevati, da ne nastajajo zanje nobene dolžnosti vsaj tako dolgo, dokler niso mogli dobiti »Službenih novine« v roke.

Še bolj in pravičneje pa bi bilo, da bi vsaka nova uredba veljala za vsako banovino šele takrat, kadar jo objavi službeni list dotične banovine. Zakaj pa imamo službene liste?

In še na neko pomanjkljivost uradnih objav je treba opozoriti. Gre namreč za izraze. Ti se objavljajo vedno le v srbsčini. V zadnjem času, ko se objavljajo razne gospodarske uredbе, povzročajo ti izrazi velike težave. Tako n. pr. imamo v slovenščini dve besedi za srbsko: koža. Koža pomeni v srbsčini kožo in usnje. Če je torej objavljen v originalu le srbski izraz, nastaja nejasnost. Zato bi bilo potrebno, da se

narodnost, demokracijo, svobodo in socialno mišljenje. Kaj je danes s temi ideali? Slovensko narodno mišljenje je naš starejši rod v veliki večini izmislil in skrotovil v nekaj, kar za življenje ni več sposobno. Boj, ki je bil glede slovenskega narodnega pojmovanja prvič jasno izbojevan že med Vrazom in Prešernom in drugič med dr. Hešičem in Ivanom Cankarjem, se je začel znova na političnem polju. Ta boj je prinesel foliko grdega in sramotnega, da je narodnostni ideal predstavljen v taki podobi, da za mladino skoraj ne more biti več ideal. Drugi ideal, svoboda in demokracija, kaj sta vse pretrpela od starejšega rodu ponizanja in sramotjenja, vendar takorekoč moško in odkrito odpovedati se jima starejši rod vendarle ne upa. V socialnem mišljenju se pa kaže prav posebna slabost. Vse staro se z največjo odločnostjo kritizira in zavrača, prepričevalnega novega programa pa ne postavi nihče. Idejno vlada največja zmeda, ker se meša brezozirno tehniška plat z načelno.

Našemu mlajšemu rodu se bridko pozna vsa neskušnost in nerazgledanost v praktičnem političnem delu. Življenjsko tuja se

vsaj v oklepaju dodaja pri vseh imenih predmetov tudi slovenski izraz, da ne bo nejasnosti.

K tem izvajanjem bi mi dodali, da bo pač zakonodaja šele takrat res v živem stiku z našim gospodarskim in družabnim življenjem, kadar bodo prizadeti imeli prilžnost, da tako sami neposredno kakor tudi posredno po svojih zastopnikih vsak zakon korenito preuče. To pa je mogoče samo na demokratičen način, to se pravi, vsak nameravani novi zakon se mora najprej v načrtu predložiti tako javnosti kakor svobodno izbranim zastopnikom ljudstva, da se more od vseh strani obravnati in preučiti. Stvarno obravnavanje pa je seveda mogoče samo ob svobodni besede in zborovanja.

Kar se tiče samo srbskega besedila zakonov, pa moramo reči, da nikakor ne smemo biti zadovoljni, da bi se samo v

Tri državne oblike

»Ljudstva se morejo za malo naučiti drugo od drugega. V mnogem mora vsaka država sama prestat brdke lažnje neprimerne ureditve.«

G. de Reynold

Bistvena naloga vsake državne ureditve je v tem, da da razmerju posameznikov do skupnosti in skupnosti do posameznikov tako obliko, ki najbolj odgovarja zahtevam življenja. Pri tem ločimo tri različna pota.

Prvo pot usmerja naziranje, da je posameznik nosilec države. Država je za to tu, da razvije moči posameznikov do popolnega razmaha. Francoska revolucija je tej smeri dala ideološki izraz z gesli: svoboda, enakost, bratovstvo. Skupnost sestoji iz vsote delov, posameznikov, ki so enaki in svobodni sklenili contrat social. Da ta ideologija ne more biti več nosilka bodočih državnih oblik, so pokazali z vso prepričevalnostjo dogodki sami. Razvoj je že s pojavom socializma prerastel ideje francoske revolucije. Poudarjanje svobode posameznika je vodilo v samovoljnost, v egoizem in nazadnje v anarhijo. Bratovstvo in enakost sta pa ostali bolj izraz sanjave romantike.

Druga državna oblika je nastala kot reakcija za prvo. Na mesto mehanističnega individualizma je stopil mehanistični kolektivizem, kakor pravi dr. Neergaard. Pri tem kolektivizmu je država glavna, človek pa postranska stvar. Zlorabljen svoboda posameznikov vodi v nasprotje, v popolno podreditev ljudi. Ustroj take dr-

postavlja pred vprašanja javnega življenja. Seveda ni sama tega kriva. Ob svojih nastopih je deležna od strani starejšega rodu takoj očitkov neodpustljivih napak. Zraven teži mladino ob vstopu v življenjski boj gospodarsko kar najneugodnejši položaj. Mladina prehaja preko levičarstva v marksizem in leninizem. V tem znamenju se sedaj vrši boj med mladimi in starimi pri nas. Niti »morala« niti tehnika tega boja nista na višku.

Teško si je misliti večji kontrast med mladimi in starimi kakor je tisti, ki ga je naslikal ruski pisatelj Dostojevski v Besih. Starejši rod je zastopan po Stefanu Trofimoviču Verhovenskem kot glavnem junaku, mlajši pa po njegovem sinu Petru Štefanoviču. Danes bi bilo branje tega romana za slovensko izobraženstvo prav posebno priporočljivo. Naš starejši rod bi moral imeti občutek po podrobnem opazovanju Stefanu Trofimoviču in Julije Mihajlovne, da gleda sebe v ogledalu, mlajši rod pa bi pri opazovanju Petra Štefanoviča in njegove tovarišije našel mnogo sorodnih tipov. Tudi višina boja med obema bi za nas ne bila brez vzgojne vrednosti.

oklepajih tu pa tam kakšna beseda razložila tudi po slovensko. Tudi zgolj praktično ne bi mogla dati taka razlaga posameznih besed poročstva za razumljivost celotnega zakonskega besedila. Ne glede na to, da je vsaka beseda zmeraj nekaj živega, ki se le poredkoma popolnoma krije z zmišleno podobno besedo drugega jezika, bi bili v tem primeru tudi preveč odvisni od subjektivne presoje dotičnega poročevalca ali prevajalca. In prav čisto niso važna samo imena predmetov, ampak še vse bolj druge besede. Zato Slovenci ne bomo odstopili od svoje zahteve, da se celotno besedilo vsakega zakona razglasi obenem tudi v slovenščini in da je seveda za nas samo to besedilo avtentično. Ta zahteva je tudi naša pravica, sloneča na ustavi, ki izrečno določa enakopravnost slovenskega, hrvaškega in srbskega jezika, sloni razen tega tudi na državnem aktu zedinitve, ko smo se kot enakopraven narod svobodno združili s Hrvati in Srbi v eno državo.

zave je izrazito centralističen. Nad vsem vlada centralizirana organizacija, ki skuša mehanizirati vse človeško življenje, človeka spreminja v stroj in daje gospodarski, tvari strani vsjo vrednost.

To je centralizem tako imenovane racionalizirane tovarne. Ta centralizem je smrtni sovražnik vsakega pravega življenja. V ocenjevanju samega sebe misli ta centralizem, da more organizirati življenje ljudstva izza uradne mize, kakor se regulirajo številne postaje moderne elektrarne iz stikalne centrale. Čeprav je v sami veliki industriji to načelo — zraslo v Ameriki in od tam preneseno — že davno šlo preko svojega viška, vidi še vedno marsikdo ideal v taki izgradnji državnih funkcij. In ker take tendence rade izkoriščajo zunanje-politične in gospodarske stiske za pretvezo in svoje opravičilo, ne moremo nikdar dovolj opozarjati na to nevarnost, pravi Švicar Neergaard.

Kakor si prva in druga oblika nasprotujeta, imata skupno korenino. Dejansko je liberalizem izrekel osnovno načelo totalitarne države davno prej, preden je obstajal sploh kak fašizem, pravi Dawson — kajti »množica prinaša na svojih ramah diktatorja«. Namesto enakosti pride »izenačenje« ljudi, ki so si enaki v tem, da so popolnoma brezpravni nasproti aparatu, ker vsi so samo sredstvo za neke načrte. Do najvišje oblike se je povzpela ta mehanistični kolektivizem v Rusiji.

Tretja državna oblika, ki se je izognila vsem napakam in nasledkom individualistično-liberalnega in kolektivistično-totalitarne sestava, je organska demokracija, kakor jo predstavlja Švicar, o kateri pravi dr. Neergaard: »650 let dokazuje nepobitno dejstvo, da je tu državna oblika, ki je preživela vse druge, na še tako lepih idejah sezidane.«

V čem so prednosti švicarske zavezniške državne organizacije? O tem nam prič predvsem njena zgodovina sama, pa tudi bogata in kritična literatura, ki se še vedno množi. (Pri tem naj mimogrede omenimo, da kaže danes v vsej Evropi prav Švicar največjo duhovno razboritost in da prav Švicarji izdajajo dragocene knjige o vprašanjih našega časa, medtem ko marsikje poznajo samo neumno propagando, ki ne dosega duhovno niti stopnje brošuric.) Da imenujemo samo nekaj imen: poleg že nekaj citiranega Neergarda G. de Reynolda, O. Bauhoferja, E. Lohnerja, H. Hubra, E. Korrodija, H. Ritzla, H. Bauerja itd.

Švicarji radi rabijo za svojo državno organizacijo besedo »organokracija«, »organoska«, da ločijo svojo demokracijo od demokracij, kakor smo jih poznali v srednji in zahodni Evropi, posebno od francoske,

ki je bila centralistična in zato prebirokratska. Z organskim ustrojem poudarjajo tudi svoj federalizem. Tako pravi Neergaard: »Organska državna oblika je edina, ki se da res dosledno izvesti, ne da bi se sprla z življenjem. Nasprotno, kolikor dosledneje se izvede, toliko bolj odgovarja zahtevam življenja, toliko daljnovidnejša in realno politična je v najboljšem pomenu besede. In na kolikor višji stopnji se izvaja, toliko bolj se približuje zahtevam krščanstva. To je »krščanska državna oblika« (die christliche Staatsform) ali kakor pravi G. de Reynold: »Federalizem je namreč tesno navezan na krščansko pojmovanje človeka«. Krščanski duh preveva to organizacijo, kar tudi simbolično izraža švicarska zavezniška zastava. »Zato pa sta cerkev in država tudi ostro ločeni, kakor pripadata že njuna osnovna ustroja različnima svetovoma.«

Švicarska državna organizacija, poudarja Bauhofer, »je organsko načelo ustvarjajoče moči«, ki sloni na volji do skupne usode ali kakor pravi Neergaard: »Individualistična državna oblika ima velike prednosti, ki jih centralistična oblika ne more imeti. Ta pa je zopet v mnogo ozirom sposobna za dela, ki jih prva ne more ustvarjati. Organska državna oblika je pa v srečnem položaju, da združuje obe prednosti in sicer ne kot guil kompromis, temveč v polni izmeri obeh strani, kajti ona omogoča razvoj svobodne osebnosti in izredno raznovrstnost, pri tem pa ustvarja strnjeno, enotnost, skupnost in omogoča največjo delavnost.« In »vprašanje, ali je važnejši del ali celota, je pri organski izgradnji popolnoma brez smisla«, ker ne delajo drug brez drugega.

Osnova te državne strukture je svobodna občina. Vsaka od 3000 švicarskih občin si je dala postaviti in obliko, kakor je vsaki najbolj odgovarjalo. Niso se uredile po nekaterih centralističnih direktivah. Vsaka švicarska občina predstavlja v sebi zakroženo enoto, ki izpolnjuje v največji meri vse funkcije skupne organizacije ljudi. Samo funkcije, ki se ne dajo izvrševati v majhnem okviru, se prenašajo na prvo bližnjo višjo organizacijo, na okraje in kantone. Tako prehaja manjša oblika v večjo. In kantoni imajo spet svojo samostojnost in s tem tudi odgovornost nasproti celoti. Kantoni s svoje strani pa spet odstopajo zvezi funkcije, ki pripadajo višjemu telesu. Tako raste švicarska državna organizacija od spodaj gor in je nič ne mrtvičji od zgoraj dol. In ta federalizem je za nje svetovni nazor, kakor pravi francoski Švicar Reynold, kajti »načelo federalizma ni politično, temveč socialno: vsaka zavezniška občina, foederatio, je najprej zadruga.«

Ker je vsakdo udeležen v zadrugi, ker je vsak navezan na delo v svoji občini, sloni avtoriteta, ki je potrebna svobodi, na zupanju. In zato tudi ne odloča golo število glasov, temveč se upošteva in pride do izraza sposobnost posameznih občanov. Večina in manjšina se spopolnjujeta, kakor pravi Bauhofer: »Manjšina mora hoteti moč celote, da lahko živi kot samostojen del, in večina mora hoteti samostojnost delov, da ohrani notranjo moč celote.«

Druge državne oblike so bile samo prehodne stopnje. Švicarska se je ohranila skozi 650 let, ker v nasprotju z obema prvima državnima oblikama odgovarja edino ta življenju samemu, ali kakor pravi Neergaard: »Organska državna struktura ni že v začetku dogmatiziran program, temveč naloga za nešteto rodov, ki morajo predelevati vedno nova delna vprašanja. Ona ravno ni dogma, temveč življenje.« Zato pripada njej tudi prihodnost.

In razni naši pisarji in osrečevalci človeštva bi storili pametneje, da se seznanijo s to državno obliko, ki je iz življenja zrasla in ki je bila v življenju preizkušena ter se stalno spopolnjuje, kakor pa da nam skušajo vbijati v glave neprežvečena modna gesla o korporativizmu, stalinizmu in podobnih izmih. Seveda, če bi to storili, ne bi bili več to, kar so — neinteligentni agitatorji in prepisovalci nerazumevnih dogem in ideologij, ki so si vse enake v tem, da si vsaka prilasča patent edine zveličavnosti, medtem ko so vse skregane z življenjem. In kolikor bolj je skregana z njim, toliko nasilnejša je. —kr—

»Poenotiti ne pomeni združevati, centralizirati ne pomeni koncentrirati, centralizirati se pravi tudi podirati.«

E. Lohner

Vojna in politika

Italijani in njihove nezdote.

Italijani so imeli v zadnjem času poleg nezdote v Albaniji tudi nesrečo v Libiji. Angleži so javili zadnje dni zavzetje Bardije, v kateri so ujeli nad 30.000 mož. Ob tej priliki so italijanski časopisi soglasno pisali, da volja italijanskega naroda za vojno in prepričanje o zmagi ni prav nič prenehalo. Njihovo prepričanje o zmagi se opira na tri stvari. Prvič Italijani še vedno neomajno zaupajo v Mussolinija, ki je toliko let s takimi uspehi vodil usodo Italije. Drugič Italijani vse dajo na skromnost, vztrajnost in potrpežljivost italijanskega naroda, ki bo znal razumeti, da vojna ne more prinašati sam prijetnosti, ampak lahko vsak čas prinese tudi prav neprijetna presenečenja. Tretjič pa se zanašajo Italijani trdno na zvezo z Nemčijo, ker je Nemčija izjavila, da ima italijanske uspehe in neuspehe tudi za svoje.

Nemčija in Francija.

V razpoloženje francoskega naroda je nekoliko posvetila razsodba, s katero je bil častnik francoske armade oproščen hudodelstva veleizdaje, dasi mu je bilo dokazano, da je nagovarjal vojake, naj se pridružijo de Gaulleu, z utemeljitvijo, da je izkazal svoje junaštvo v vojni kot vojak in poveljnik. Kdor računa s Francijo, mora računati zasedeno Francijo, s Pétainom, Weygandom, pa za vsak primer tudi z de Gaullem. Tako računajo tudi Nemci, ki imajo za take stvari dober pogled.

Anglija in Amerika.

Vedno pogosteje se vrste govori prezidenta Roosevelta. Ti govori so vedno bolj odločni. Roosevelt obeta vso pomoč in se predstavlja kot branilec demokracije. Videti je, da hoče igrati v tej vojni precej podobno vlogo, kakor jo je v prejšnji njegov prednik Wilson, ki je s svojimi govori in ideologijami več storil za polom Avstrije in Nemčije kakor kateri koli poveljujoči general. Istočasno Zedinjene države Severne Amerike vneto in smotno poglobljajo svoje zveze z latinskimi republikami Južne Amerike in tako staplajo vso celino v eno enoto, s čimer bo seveda pridobila Anglija, kateri bo pripadala potem vsa celina kot ozadje.

Ameriške priprave.

Zdaj, ko se je Amerika po Rooseveltovih govori »ob peče in na kongresu popolnoma nedvoumno postavila ob stran Velike Britanije in zoper države osi, je tem bolj zanimivo, kaj hoče storiti, da bo po eni strani izpolnila dano besedo, po drugi pa da bo tudi sama pripravljena za vsak primer in sleherno mogočnost. Amerikanci so rojeni organizatorji. Samo ta organizacijska sposobnost jim je dala, da so v razmeroma kratkem razdobju odkrili in gospodarsko organizirali svojo velikansko celino. Tudi v svojih vojnih pripravah niso prav nič malotni. Večkrat smo že poročali o pravljičnih zneskih, ki jih dovoljuje kongres svojemu predsedniku za oboroževanje. Res pa je po drugi strani tudi to, da preureditev ameriške industrije za vojne namene še ni končana. Marsikaj bo še treba storiti, urediti in organizirati, preden bo mogla delati s polno paro. Zato tudi angleški listi, angleški politiki brzdajo neučakanost svojega naroda, ki bi hotel videti hitrih uspehov: treba je še čakati, da stvar dozori, potem pa bo nastopila ameriška proizvajalna sila »kakor plaz«.

Pred kratkim je ustanovil predsednik Roosevelt nov urad za vodstvo oborožbenega proizvodstva. Njegova naloga bo, da vodi velikanski oborožitveni načrt Zedinjenih držav in da obenem zagotovi oborožitveno produkcijo za Veliko Britanijo. Predsednik obrambnega odseka Knudsen je bil imenovan tudi za ravnatelja novega urada. Knudsen je znana osebnost v ameriški težki industriji, vodil je veliko avtomobilsko podjetje General Motors in z velikim uspehom tekmoval s Fordom. V tej tekmi je pokazal prav posebne organizacijske sposobnosti, zato je razumljivo, da je Roosevelt ravno njemu poveril nalogo, da organizira tudi vojno industrijo. Njegova sposobnost je preostala že takoj v začetku težko preizkušnja, ko se mu je posrečilo, pridobiti tekmeča Forda za sodelovanje.

Novemu uradu pripadata tudi vojni tajnik Stimson in mornariški tajnik Knox. Razen tega je bil imenovan vanj še za-

stopnik delavstva Sidney Hillman, kar odgovarja načelu Rooseveltovega New Deal-a. Urad bo smel sklepati brez glasovanja o stvareh, glede katerih so si njegovi člani edini. Smel bo vzeti celo v državno upravo taká zasebna podjetja, ki bi iz kakšnega razloga odpovedala pri izvrševanju oborožitvenega načrta. Navzočnost vojnega in mornariškega tajnika v tem uradu pa pričata o tem, da bo lahko samostojno sklepal tudi o čisto vojaških stvareh, pri čemer bo imelo poglobljeno vprašanje preskrbe Velike Britanije z orožjem, posebno pa še odstop ameriških bojnih ladij in letal Angležem.

Želje in stvarnost

Celjski tednik »Nova doba« je v svoji lanski 52. številki zapisal te-le zanimive in značilne besede:

Eden izmed osnovnih instrumentov največje slovanske avtoritete, preko katere se pojmuje ideološko-politična organiziranost, je slovanska politika s svojimi načeli. Kadar bodo načela slovanske politike, ki sedaj ne obstojijo niti kot doktrina niti kot realnost, postala vsebina politike vsakega slovanskega naroda, ne bo več mesta za konflikte.

Besede so neke vrste ugotovitev in priznanje obenem. Samo hudo nelogično se mora zdeti vsakemu, da »Nova doba« potem, ko je kratko in malo spoznala in ugotovila, da ne obstoji noben nauk o načelih slovanske politike, že takoj v naslednjem stavku predpostavlja tak nauk, ker celo izvaja iz njega vsakovrstne vidike in zahteve, ko pravi:

Samo z vidika slovanske politike in njenih načel lahko pravilno ocenimo problem južnih Slovanov. Južnoslovanski problem ni izjema, temveč je pravilo v zgodovini slovanskih vprašanj. Občestvo južnih Slovanov — Bolgarov, Srbov, Hrvatov in Slovencev — živi v podzavesti in krvi, toda večkrat je bila ta kri prelita v bratomorni borbi.

Občestvo južnih Slovanov je bilo vedno želja najboljših Srbov, Hrvatov, Slovencev in Bolgarov, a v dvajsetih letih po koncu prejšnje svetovne vojne kljub temu ni prišlo do njegovega urešitvenja, kljub skupnemu poreklu, veliki sličnosti jezika, splošnim kulturnim vrednotam (junak srbskega epa kraljevič Marko se pojavlja obenem tudi kot junak bolgarskega epa) in kljub očitnim skupnim koristim. Proti temu delujoče sile, tuje kakor domače, so bile in so še vedno premočne.

Nadalje zatrjuje »Nova doba«, da se razvija zgodovina »v smeri ustvarjanja velikih blokov, ki temeljijo na skupnosti političnih in gospodarskih ciljev in na skupnosti kulturne bodočnosti ob naravnem jezikovnem in krvnem sorodstvu.«

Iz vseh teh navedkov pa sledi, da vendarle izhajajo »Nova doba« iz močno določene »doktrine«. Samo za toliko ji lahko brez skrbi pritrdimo, da tista od nje in drugih razglašena načela niso postala

stvarnost. A prav škoda je, da ni »Nova doba« malo več spregovorila o vzrokih, zakaj niso mogla postati stvarnost, čeprav bi bilo ravno to ugotavljanje najbolj koristno delo za vsakega, ki govori o slovanstvu in njegovi vzajemnosti. Zakaj človek bi rekel, da se morajo ob vsaki pomanjkljivi stvari raziskati najprej vzroki te pomanjkljivosti. Potem bo pa treba najprej misliti na to, da se odstranijo ti ovirajoči vzroki. Sele nato bo mogoče govoriti o stvarnih podstavah za slovansko vzajemnost. Kdor bi delal drugače, bi bil podobno zidarju, ki se mu je en vogal stavbe nagnil, ker je bila vklada prestaba, pa bi kljub temu zidal hišo naprej. Taka stavba gotovo ne bi imela stanovitnosti. In neizogibno velja isto tudi za politične tvorbe, pa če so še tako zaželenne.

Mi smo svoje stališče v tem pogledu res že dovoljkrat razložili, zadnjič v razpravljanju z »Gorenjcem« v zadnji lanski številki. Ne more biti vzajemnosti med Slovanci, pa tudi med drugimi narodi ne, dokler ne bodo močnejši med njimi za vselej opustili misli na hegemonijo nad manjšimi in na njih izkoriščanje. Zato ne mislimo spet kedaj ponavljati res že davno dognanih stvari. Samo na neko popolnoma napačno trditev »Nove dobe« hočemo opozoriti, ko namreč govori o velikih blokih, ki da slone tudi »na naravnem jezikovnem in krvnem sorodstvu«. Le kje je »Nova doba« zagledala tak blok, da ga nam je na mah predstavila kot svoje zgodovinsko spoznanje? Mi ga prav nikjer ne vidimo, še celo tam ne, kjer gre včasih dejanski za isti narod po jeziku in krvi. Še manj je pa mogoče govoriti o njem tam, kjer gre samo za neko jezikovno in krvno sorodnost, kakor na primer med Romani (Francozi in Italijani) ali med Germani (Nemci na eni, Angleži, Holandci, Danci, Norvežani na drugi strani!). Pač pa je mogoče prav resno govoriti o velikih blokih, ki se tvorijo brez ozira na jezikovno in krvno sorodnost, kakor na primer: Panamerika. A še prav posebno stoji nasproti vsem tem željam in trditvam in naukom dejstvo, ki ga je že tudi »Nova doba« sama opazila in poudarila v svojih poročilih in razmotrivanjih o sedanji vojni, dejstvo namreč, da je velkobritansko vladarstvo v tej vojni pokazalo prav izredno močno povezanost svojih dominionov, kljub temu, da se v narodnem pogledu deloma celo precej razlikujejo, kljub temu, da so teritorialno močno vsaksebi, kljub temu, da so dejansko neodvisne države, ki jih središče ne more prisiliti k nobenim mednarodnim zaveznostim in seveda tudi v vojne ne. Tudi o tem smo mi že večkrat in dovolj izčepno pisali, da se nam res ne zdi, spet ponavljati znane stvari. Kaj če bi tudi »Nova doba« tej stvari šla malo bolj do dna? Dosegla bo s tem na vsak način, kadar bo spet pisala o slovanski vzajemnosti, da bo njena »doktrina« bolj življenjska, in zaradi tega že sama po sebi izpolnila zahteve, ki jih stavi stvarnost političnega življenja na vsakega izmed nas.

Z A P I S K I

Ali ni malo spodrsnilo?

Novoletna »Delavska pravica« ima načelen uvodnik »V novo leto, v novo dobo«, pod katerim je podpisan urednik — pa ne z imenom. V tem sestavku sta za nas zanimivi dve ugotovitvi. Izrečno ugotavlja najprej, da bi bilo nespametno govoriti o nekaterih posebnih slovenskih ciljih ali nalogah. Torej izpoved čistega internacionalizma. Druga ugotovitev je, da so majhni in kratkovidni račun tistih, ki vidijo rešitev slovenskega naroda v zmagi enega ali drugega tabora v sedanji vojni, ker bo nujno prišlo do diktature proletariata. Jasno je, da misli člankar na nujnost svetovne revolucije in da stavi vse na to karto. Ker vemo, da je doslej krščansko delovno ljudstvo, kot čigar glasnik se predstavlja »Delavska pravica«, med vsemi delavskimi organizacijami najbolj odločno zastopalo slovensko stališče in se je vneto borilo proti izključitvi iz katoliške skupnosti, menimo, da s tem glasilo, katero smo šteli za zvestega sobojnika v boju za slovenstvo in demokracijo, ni dokončno zapustilo bojišča, ampak da je to samo neroden spodrseljaj.

Poravnajte naročnino!

Združena delavska strokovna zveza Jugoslavije razpuščena

31. lanskega decembra je vlada razpuščila socialistične strokovne organizacije v vsej državi. Zato je bila razpuščena tudi Strokovna komisija za Slovenijo z vsemi priključenimi društvi v Sloveniji. Predsednik Strokovne komisije je bil zadnja leta do razpusta g. Ivan Mlinar, poznan socialistični časnikar. »Slovenec« je ob razpustu izrazil upanje, da se bodo sedaj delavci organizirali v Jugorasu ali pa pri Narodni zvezi, ker jih ne bo več oviral terot socialistov.

Draginja tu in tam

V Švici so podražili sladkor. Zdaj stane tam 70 stotink, to je po sedanjem tečaju ravno 7 dinarjev. Tudi v Švici niso bili ljudje ravno preveč navdušeni zaradi podražitve, čeprav je življenjska raven švicarskega ljudstva najvišja v Evropi. Toda listi in politiki so poučevali ljudstvo, da je pač ta podražitev neizogibna v časih, ko je Švica od vseh strani obdana od vojskujočih se držav in dejansko skoraj odrezana od sve-

tovnega prometa, saj nima nikjer dostopa do morja. Posebno pa so kazali na to, da je drugod sladkor še mnogo dražji. Švicarsko ljudstvo je tako to podražitev sprejelo.

Po čem je sladkor pri nas, to vemo. In tudi to vemo, da ni življenjska raven našega ljudstva med najvišjimi v Evropi, ampak med najnižjimi.

Še en odmev Koroščeve smrti

»Bodočnost«, glasilo slovenskih nameščencev, ki pripadajo Jugorasi, piše: »Dr. Anton Korošec se je... mogočno dvignil iz svoje sredine in ju go živnega sodobnika pod slovenskim in jugoslovanskim soncem, ki bi ga mogli postaviti ob njegov lik.«

Vsi komunisti ne mislijo stalinovski

Harry Pollit, bivši glavni tajnik angleške komunistične stranke (ki predstavlja brezpomembno politično skupino) je v svoji brošuri »How to Win the War« zapisal: »Stati ob strani te vojne in prispevati samo revolucionarno doneče fraze pomeni izdajstvo nad vsem, kar so naši predniki v dolgoletnih bojih dosegli proti kapitalizmu.« Zato je moskovska eksekutiva zapovedala, da se Pollit izključi iz komunistične stranke.

Sokol na Hrvaškem in pri nas

O Sokolu piše »Katoliški tjednik«, glasilo sarajevskega škofa dr. Šariča, med drugim:

V hrvaških pokrajinah med Hrvatimi sokolstva danes sploh ni. On je dejansko postal danes izključno srbska narodna organizacija, prav tako kakor Narodna Odbrana in četniki. V hrvaški banovini stopajo v Sokol samo Srbi in samo Srbi mu dajejo ton. On je postal na Hrvaškem branilec srbskih koristi. In to dokaj izpostavljen in napadalen branilec, tako da je banska oblast razpustila župo Knin-Split.

Tudi Sokol v Sloveniji je bil doslej vsaj po večini svojih udov jugoslovanski, to se pravi velikosrbski. Vemo dobro, da dobesedno del slovenskih Sokolov te politike ni odobraval, da je hotel vztrajati na starem sokolskem programu demokracije in slovenskega. Dobro bi bilo, če bi se ti zganili in da ne bi čakali, da jih dogodki prehitijo. Danes je Sokol organiziran strogo centralistično, celo poveljevalni jezik je tudi za slovenske Sokole srbsčina.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služečega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Ošlak Ferdinand.

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Kakor mene, je trdo in brezozirno življenje po svetovni vojni tudi marsikaterega mojih soborcev spravilo iz tira. Pri svojem dvakratnem svetovnem popotovanju sem na poedine take življenjske ladje lomce trčil po raznih zemljah. Naravno, da so najbolj prizadeti tisti tovariši, ki so bili brez premoženja. Čas, ko so se dobile namestitve in so se dale ustvarjati eksistence, so z menoj vred prebili s puško in granato v rokah ob naši meji, kjer smo nastavljali svoje glave, da so nasprotniki streljali vanje. Ko smo pa pozneje prišli v civilno življenje, so službe in eksistence bile že zasedene za celo pokolenje in sicer seveda po tistih realistikih, ki so imeli roke k sebi obrnjene in ki so nam idealistom prepustili boje za domovino, oni pa rajši preskrbeli samega sebe. Pozneje gospodarske stiske, ki so v spolnitem naših neeksistence doprinesle še, da je veliko številno radgonskih borcev padlo v bedo in pomanjkanje, iz katerega sami ne morejo, domovina ali narod jih pa doslej tudi nista izvlekli iz njega.

Mogoče dobimo kedaj od naših zanamcev takrat, ko ne bomo ničesar več potrebovali, k gornjeradgorskemu spomeniku še kje kakšen obelisk ali spominsko ploščo. Saj ni nič novega, če prave zasluge za narod in domovino ljudje cenijo in nagradijo šele po smrti. Jaz se pa vključ temu pridružim mnenju našega nesmrtnega Si-

Kaj pišejo listi

Razravnavanje med hrvaškimi in srbskimi časniki

Glasilo jugoslovenskih nacionalcev »Narodna Odbrana« je namignila, da se zaradi tega v srbskih listih manj piše o vprašanih notranje politike kakor v hrvaških, ker da je hrvaški tisk favoriziran na škodo srbskega. »Obzor« pravi na to, da sicer ne ve, zakaj nimajo belgrajski dnevnik lastnih sestavkov o notranjih političnih vprašanih, da pa ve, da se to ne dogaja zaradi strožje cenzure v Belgradu, in meni:

Če bi belgrajska cenzura prepovedovala pisali o notranjih političnih vprašanih, tedaj gotovo ne bi mnogi belgrajski tedniki, kakor »Napred«, »Samouprava«, »Narodna Odbrana«, da omenimo samo te, redno obravnavali teh vprašanj. Pri tem je treba naglasiti, da so na primer sestavki tednika »Narodna Odbrana« čisto tako pisani, da v Zagrebu ne morejo v celoti iziti. To velja tudi za nekatere druge belgrajske liste, na primer za »Sokolski glasnik« in »Srpska gruda«. Danes ni hrvaških časnikov, ki bi pisali tako negativno o političnem dejanju z dne 26. avgusta 1939., kakor pišejo nekateri belgrajski tedniki. Prav tako ni danes hrvaških časnikov, ki bi o mnogih bitnih vprašanih, ki se postavljajo med Hrvatimi in Srbi, pisali tako razdražljivo, kakor pišejo »Narodna Odbrana«, »Srpska gruda« in drugi srbski listi.

Dr. Korošec in politika 6. januarja

Glede na neki sestavek Vladimirja Šenka »Slovenec«, ki da je skušal pokazati Koroščevo vlogo kot predsednika vlade pred 6. januarjem 1929. v najugodnejši luči, piše »Obzor«:

Naše mnenje je, da je dr. Korošec kot predsednik vlade v tej dobi dobro služil, morebiti tudi zoper svojo voljo, tistim, ki so bili nasprotni preureditvi države, kakor so je zahtevali zastopniki KDK dr. Maček in S. Prjebčević. Nasledki tega so znani.

Težave bodočih zgodovinarjev

Pod tem naslovom piše srbski zgodovinar Slobodan Jovanović v (pravoslavni) božični številki »Politike«:

Po svetovni vojni je nastala stiska demokracije, in to je imelo za enega prvih nasledkov zmanjšanje javnosti v političnem življenju. Z enostranskimi sestavami so parlamenti, kolikor so bili še naprej obdržani, prenehali biti mesto, kjer se zadevajo različni pogledi in kjer se prinaša vse na dan. Dirigirano časninstvo priložuje samo uradna in poluradna poročila, a taka poročila niso bila nikoli zanesljiv zgodovinski vir. Politična dejavnost se zmerom bolj osreduje v rokah vlade, ki skrbno skriva svoje

mona Gregorčiča, ki je zapisal, da bi bilo bolje, zaslužnim možem dajati cvetje, dokler so živi, kakor pa šele na grob. Bodoče trnje, ki so ga radgonski Maistrovi bojevniki doslej sprejemali oziroma ga še sprejemajo, bi nas po smrti, položeno na naše grobove, niti najmanj ne pikalo, pač pa nas boli in bode, da so vse, kar smo za narod in domovino storili, ravno tisti, ki v prvi vrsti uživajo sadove našega ne-sebičnega požrtvovalnega dela, — na vsej črti podcenjevali, prezrli in pozabili.

Naš odhod iz Radgone. — Pozdrav tovarišem radgonskim soborcem.

Odmev radgonskih bojev je bil tudi na Hrvaškem precej močan. Hrvatje so generalu Maistru poslali cel bataljon pešcev na Štajersko, da jih porabi za okrepitev obrambe Radgone. Ker smo pa mi Zeilhoferjevci medtem radgonsko bitko na vsej črti zmagovito končali, je bataljon karlovskega pešpolka prišel v Radgono, da nas zamenja. Tako se je naša slavna 6. stotnica 26. strelskega ali mariborskega pešpolka na dan 19. februarja 1919. poslovila od Radgone, kjer je zadnjih 15 dni preživela velike dneve, in prepeva:

»Samo da je zmagala
šesta stotnica
oj celo Radgono!«

smo v popoldanskih urah korakali proti postaji, od koder smo se odpeljali čez Špilje proti Mariboru, kjer smo se naslednjega jutra okoli 2. ure izvagonirali ter se takoj zopet postavili Maistrovemu poveljstvu za nadaljnje akcije na razpolago.

Čepur imam dober spomin, se danes po več kot dvajsetih letih ne morem več

namene in načrte kot državno skrivnost. Ta skrivnost bo ostala v mnogih primerih nerešljiva za zgodovinarje, kakor je bila nerazumljiva za sodobnike.

Poleg tega političnega vzroka je še neki tehnični vzrok, ki bo otežkočil pisanje najnovejših političnih zgodovine. To je poraba telefona. Danes se skozi ta aparat izvršuje kaj veliko političnih stvari. Od telefonskih razgovorov ne ostaja sledu v arhivu; v razloku s pismenimi listinami oni ne preživljajo svojih sodnikov. Tudi prejšnji politiki niso zmeraj vodili svojega delovanja po uradnih spisih, toda ob pomanjkanju telefona so se mnogo bolj kakor danes posluževali zasebnih pisem. Ta pisma, četudi včasih bolj listki kakor pisma, so se pokazala čisto kot važen dodatek za zgodovino. Danes zamenjuje telefon vedno bolj ne samo zasebna pisma, ampak tudi uradni spise.

Dopisi

Avtonomije Slovenije

(Dopis z dežele.)

Ko se je Pašiču posrečilo, da je zagotovil dotok denarja iz vse države v Belgrad s tem, da je dal zakoniti centralistično Vidovdanske ustavo, je bilo Slovencev in Hrvatov težko najti pot, po kateri bi priborili v tej državi enakopravnost s Srbijanci. Ko je bil začel boj za enakopravnost, so bili vsi, ki so se bojevali zanj, izpostavljeni najhujšemu preganjanju. Tudi diktatura je bila vpeljana za to, da bi bil ohranjen strogi centralizem in s tem zagotovljeno zbiranje denarja v centrali. Šele ko so začeli dozorevati dogodki v zamejstvu in se je začelo razmerje moči preobračati v vsej Evropi, je nastopilo spoznanje, da je nemogoče centralistični sestav, ki je zanikaval Slovence in Hrvate. Tako so Hrvatje 20. avgusta 1939. leta dosegli vsaj delni uspeh tako, da vsaj deloma odločajo v svojih zadevah sami.

Dr. Anton Korošec je bil v belgrajski vladi od 1. 1935. in je bil gotovo podučen, kako se stujejo stvari med Belgradom in Zagrebom. Slovence smo bili prepričani, da bomo dosegli vse tisto, kar bodo Hrvatje. Iz okolice dr. Korošca so razširjali med ljudmi, da bomo dobili vse kar samo ob sebi. Stranka dr. Korošca je dobila pri volitvah 1. 1938. rekordno število glasov in vse poslanske in senatorske sedeže. Centralistično usmerjena opozicija je bila v Sloveniji popolnoma pobita. Čas je bil, da bi bil dobojevan z uspehom dvajsetletni boj slovenskega naroda. Stvar se pa ni premaknila naprej. Dr. Korošec je takrat izrekel stavek »Martinek iz Zagreba, Martinek v Zagreb«. Ta izrek so razumeli ljudje tako, da dr. Korošec ne misli, da bi se Hrvatom izpolnile njih upravičene zahteve. Tisti čas je padla tudi izjava dr. Miha Kreka, da ustava ne bo izpremenjena in da se ne sme izpremeniti, dokler kralj ne bo postal polnoleten ter da je to tako gotovo kakor amen v očenašu. Če je to izjavo podal

spomniti imen vseh tovarišev, ki so s svojo hrabrostjo in delom zaslužili, da bi jih omenil. Vzrok pozabljenju ni iskati mogoče v moji brezbriznosti za takratne doživljaje, temveč v mojem poznejšem dušno in živčno dolga leta ob robu obupa plavajočem »življenjskem čolnu«, ki se je večkrat prevrnil in v katerega sem se le po naključju in s svojo žilavostjo rešil. Dober vojak, in to mirno trdim, da sem vedno bil, je navadno tudi dober tovariš, ki so mu spomini na bojne tovariše sveti. Vse, ki jih v svojih skromnih sestavkih imenoma nisem mogel navesti, prosim, naj tega nimajo za kakšno malitev, temveč naj mi oprostite za to, ker sem izgubil svoje zapiske in sem res težko preživel leta, ko se je usoda igrala z menoj kakor sestradan volk s slabotno ovco. Izjavljam, da je 90 odstotkov vseh udeležencev radgonske bitke, brez ozira na ime, zaslužilo vidno priznanje za izpričano hrabrost in dosežene bojne uspehe. Tudi če polpreteklost in sedanjost teh naših zaslug po stari človeški slabosti ne zna pravilno ceniti, imamo zavest, da smo v Radgoni storili veliko več, kakor je bila naša dolžnost. Mirno lahko trdim, da bodo zanamci tudi radgonske junake uvrstili med tiste »sokovače in so-zidarje«, ki so v letih 1918/19 sodelovali pri izoblikovanju, sestavljanju in izgraditvi naše lepe Slovenije in Jugoslavije. V prijetnem spominu na radgonske boje, ki mi bo ostal trajen, pozdravljam s tem vse tovariše-sobojevnike ponesne Zeilhoferjeve posadke, kjerkoli se nahajajo z našim takratnim vojaškim pozdravom »Zdravo«, želeč jim vse najboljše.

(Dalje prih.)

dr. Krek s pooblastilom dr. Korošca, ni znano, zoper njo pa se dr. Korošec ni oglašil ter je dr. Miha Krek ostal v ministrijskem svetu in to tudi še potem, ko je kmalu na to, 26. avgusta 1. 1939., ustava vendarle bila izpremenjena v prid Hrvatom. Slovenski ljudje so izpraševali, zakaj da mi nismo dobili kar sami ob sebi svojih pravic. Dr. Miha Krek je na to pojasnil, da moramo začeti premišljevat, kaj da naj zahtevamo. Od tega pojasnila dr. Kreka je preteklo poldrugo leto. Slovenska ljudska stranka je 15 let zastopala misel avtonomije, Jugoslovanski klub je imel svoj avtonomijski načrt, ki ga je sestavil dr. Andrej Gosar. Ob smrti dr. Korošca sta dva politična predstavnika poudarila zahtevo za avtonomijo Slovenije. Kje je bil in je še to rej plot, postavljen čez pot do avtonomne Slovenije?

Pismo iz Slovenskih goric

Ko divja v svetu vojna vihra, ki zajema slalno nove in nove kontinente, ko se rušijo preživele vrednote in pojmi, prihajajo na naš narod občutni udarci na gospodarskem in socialnem polju. Od povsod je slišati en sam glas, druginja... Družine tovarniških delavcev, rudarjev, zasebnih in javnih nameščencev v mestih in na deželi preveva ena sama skrb, kaj bo...?

Kakor druge stanove, odvisne od dela svojih rok, in še obupneje prevladuje skrb pred bodočnostjo naš viničarski stan, katerega pretežni del v Sloveniji je naseljen po Slovenskih goricah, kjer se preživlja ponekod samo z vinogradniškim delom in je odvisen popolnoma od delodajalca, medtem ko je drugi glavni del viničarjev navezan tudi na druga kmečka opravila poleg izvrševanja poklicnega dela v vinogradih. Življenjski pogoji viničarjev v Slovenskih goricah niti v normalnih razmerah niso bili povoljni. Mnoge družine so bile od časa do časa izpostavljene na milost in nemilost svoji usodi in volji delodajalcev, medtem ko o socialni zaščiti niti ni bilo besede. Neprenehoma se je dogajalo še v povojnih letih in se dogaja še danes, da se v viničarjem ponekod dela kakor s sužnjem. Značilno je še predvsem to, da poleg domačih delodajalcev še v večji meri od teh izkoriščajo delovne viničarske moči zlasti v krajih ob naši meji tuji — zamejski dvolastniki, katerim služi naš viničar kot hlapec, medtem ko od sadov svojega dela ne prejme niti toliko, da bi lahko v zimskem času preživel svojo družino. Sedaj ob času splošne druginje, ko se že trdneji kmetje sprašujejo, kako naj gospodarijo v novih razmerah, je položaj viničarjev tem koščljivejši. Beda in pomanjkanje sta že popolna, vsaj so po večini že zaloge živil izžrpane. Enako primanjkuje obleke in obutve, ker ni sredstev za nabavo. Vsi viri dohodkov so sedaj po zimi usahnili, in večina je odvisna od tega, kar so si poleti pridelali in pristradali, kar pa je seveda daleč premalo. Vinska letina je bila izmed zadnjih desetih ena najslabših in tej primerno enako slab je bil tudi viničarjev zaslužek. Zitni pridelek je na že tako malih za viničarja določenih parcelah tako slab, da ne zadošča niti za polovico zime. Enako slabo je bilo preteklo letino tudi s krompirjem in koruzo, ki sta veljala venomer za viničarske družine kot glavna hrana. Letos je večina družin v teh panogah občutno prikrajšana.

Žalostni so bili za tisočere družine revnih viničarjev pretekli božični prazniki, z žalostjo so dočakale novo leto, ki utegne prineseti za te trpine še več gorja in bede. Letošnje božičnice po obmejnih solah so bile le v skromno tolažbo revne mladine, ki živi v teh žalostnih razmerah. Vendar pa moramo vedeti, da s še tako izdatnimi božičnicami ni mogoča rešitev bednega položaja ogroženih družin. V tem pogledu je treba prav ob sedanjih druginji postaviti primeren jez, ki bo zaustavil nevarnost popolnega obubožanja naših viničarjev. Ni to samo v našo socialno, temveč še v večji meri v narodno korist. Naloga naše socialne zakonodaje bi naj bila v prvi vrsti v tem novem letu, da omogoči našemu revnemu obmejnemu podeželju stvarno pomoč s potrebnim živežem.

Rajh J.

»Mi smo in bomo vedno vprašali: kaj poreče narod? in naj bi narodovi pooblaščenici še tako modro vpraševali: kaj poreče vlada?«

Francè Levstik
v SN 1869, št. 26.

KULTURNI PREGLED

Koncert Ljubljanske filharmonije dne 30. decembra 1940

Pred vsem je treba ugotoviti, da je Ljubljanska filharmonija priredila 30. dec. 1940. simfoničen koncert, na katerem so bila igrana samo dela slovenskih skladateljev. Našim skladateljem in godbenikom je treba pripoznati, da so pokazali dosti samozavesti, poudariti moramo obenem, da se je pokazala pri tej priložnosti spet miselnost, ki je vkoreninjena med delom ljubljanskega občinstva, da so namreč slovenske stvari manj vredne ter da ta del ljubljanskega občinstva išče svoje kulturne in politične vzore zunaj nas samih. Ta miselnost je so kriva, da neki ljudje niso koncerta obiskali, kakor da bi hoteli pokazati, da domačih glasbenih del nimajo za polnovredne. Prav te ljudi, med katerimi so tudi glasbeno izobraženi, smo namreč opazili pri koncertih, kjer so bile igrane neslovenske skladbe, in prepričani smo, da bi ti ljudje prišli h koncertu, na katerem bi bila izvajana dela drugih kakor slovenskih glasbenikov, čeprav bi bila po kakovosti slabša. Čuditi se nam seveda ni treba, ker smo sami doživeli, da so trgali iz šolskih knjig Cankarjeve sestavke za to, ker so poveljevali slovensko zemljo. Mi pa, ki nam je slovenstvo aksiom, kakor je Hrvatom hrvaštvo, Srbom pa srbstvo, želimo, da bi slišali še več takih koncertov, na katerih bi spoznavali slovensko simfonično ustvarjanje in z njim dokazali pred svetom vero v sebe same.

Iz umetnostnega stališča moramo reči, da slovenske simfonične skladbe, ki so bile igrane na koncertu Ljubljanske filharmonije 30. dec. preteklega leta, ne zaostajajo za tistimi, ki jih skladajo sedaj moderni skladatelji drugih narodov in jih igrajo dandanes po evropskih koncertnih dvorana. Res je sicer, da med slovenskimi modernimi simfoničnimi deli ni takih, da bi mogli trditi, da imamo svojega Beethovna, Chopina ali Stravinskega. Kdor pa ljubi tako imenovano atonalno glasbo, je prišel 30. dec. pret. leta na svoj račun.

Osterčeva Simfonija v 4 stavkih je bila zajemljiva; njegova izrazna sredstva presenečajo in dajejo pečat močne glasbene osebnosti. Mnogim ljudem je sicer ta vrsta izražanja tuja, vendar je bila Osterčeva klasična predigra deležna nedeljene pripoznanja, kakor je bilo videti pri poslušalcih. Ta uvertura spada brezdvomno med najmočnejša slovenska glasbena dela in njeno kakovost dokazuje tudi dejstvo, da jo je prevzela svetovna založba »Universal-Edition«. Vsekakor bo Osterc s tem svojim delom dobro zastopal slovensko moderno

glasbo pred velikim svetom. Nasprotno pa Osterčeva »Marta« ni posebno ogrela. Je kakor »moderna« slika, ob kateri ne vemo, kaj da predstavlja.

Lajovčeva »Pesem jeseni« ima eno melodijsko liričnega značaja, ki poslušalca takoj zajame, ker je izrazita, mehka in lepo izpeljana ter dokazuje, da ima Lajovic resnično melodijsko iznajdljivost, ki jo pri sedanjih skladateljih tolikokrat pogrešamo. Škoda pa je, da je ta skladba razvlečena in zato poslušalca utruja. Razen z omenjeno res lepo melodijsko nas Lajovic ni presenetil z drugimi enako posrečenimi domisleki. Obširnejšo skladbo je mogoče z zanimanjem do kraja poslušati le takrat, če je vseskozi enakomerno preprežena z glasbeno iznajdljivostjo. Glasbe vajeno uho pa ve takoj razločiti, kje je razumsko delo, kje pa resnični navdih. Isto se da reči tudi glede drugih Lajovčevih orkestrskih skladb, ki nimajo vseskozi tiste pregnantnosti, ki odlikuje dela velikih mojstrov svetovne glasbe.

Zebretova »Vizija«, Bernardovo »Rapsodično kolo in Tomčev »Nizki raj« v splošnem niso brez vsega. Zebre obvlada moderni način skladanja in hodi po potih, ki so jih nakazali znani voditelji sodobnega muzikalnega izražanja. Bernard in Tomc sta pa obdelala narodne motive v okusni obliki, ne da bi postavljala višje zahteve do glasbenega spoznanja poslušalca.

Dirigenti Zebre, Samo Hubad in Šijanec so ambiciozni mladi glasbeniki, ki bodo v prihodnji slovenski glasbeni reprodukciji gotovo imeli priložnost, da bodo pokazali vse svoje zmožnosti. Upamo, da se bodo stvari tako razvijale, da se bo naše glasbeno življenje dvignilo iz sedanjega tesnega okvira. Manjka nam prvovrstni orkester, manjka nam koncertna dvorana, ki bi ustrezala akustičnim zahtevam, manjka nam veliko operno gledališče. Če bi vse to imeli, ne bi bili postavljene tako ozke meje, ki ne dovoljujejo izvedbe mnogih svetovnih opernih del, ki bi izoblikovala glasbeni in umetnostni okus naših ljudi.

Po koncertu Ljubljanske filharmonije 30. dec. pret. leta, kolikor je bila na njem igrana atonalna glasba, lahko rečemo, da je bilo čisto zanimivo slišati, kaj imamo v tem pogledu Slovenci, ko imajo tudi drugi narodi dandanes take smeri v glasbi, čeprav si večina poslušalcev želi pred vsem glasbe, ki ima v sebi melodično iznajdljivost in ki je tudi naši atonalni skladatelji ne bodo nikdar mogli izpodrinuti.

A. B.

Knjiga in slavljenje posebne vrste

Zadnje soboto preteklega leta so slavili v ljubljanski banovinski palači slikarja Richarda Jakopiča. Anton Podbevšek, ki je pred leti nastopil z zbirko »Človek z bombami«, je nastopil kot urednik monografije o Jakopiču tudi pri omenjeni Jakopičevi slavnosti. Kakor je poročal »Slovenec« z dne 31. dec. pret. leta, je Anton Podbevšek postavil Jakopiča na višje svetovne umetnosti z besedami: »da ni znal še noben slikar na svetu kot on (namreč Jakopič) naslikati večnega spreminjanja vseh življenjskih prikazni ter da tudi v sedanjosti nihče ne dosega čustvene vsebine njegovih plamtečih barv, čeprav ima na razpolago isti barvni material. Jakopič je barvni izraz pritrjal do viška.« Tako je dobesedno poročal »Slovenec« in mi nimamo vzroka, da bi dvomili o natančnosti »Slovenčevega« poročevanja.

Z dvema stavkoma so bili na ti slavnosti pobiti kakor muhe z muhovnikom stotisoči ljudi, ki so se ukvarjali s čopiči in barvami od časov sikyonske in atiške šole, v gotski dobi, v 15. stoletju do časov starih Holandcev, Špancev in Francozov v 17. stoletju ter vsi koloristi odtlej do Jakopičevih časov. V brezno so se prekopicnili vsi Benečani z Bellinijem, Giorgionjem in Tizianom, pa še Dürer, za njimi so odleteli Rubens, Turner, Piloty in Böcklin, pa še neshiši drugi poznejše živeči ljudje, ki so nanašali barve na platno in druge snovi. Japoncev in drugih Azijcev niti ne šteje mo, ker so precej daleč stran od nas.

Podbevšek je imel s seboj tudi dva izvoda monografije o Jakopiču. Te monografije, ki jo je hudo zdelal pretekli teden »Slovenski dom« zaradi tega, ker je bese-

dilo napisano v dveh jezikih, kar je res knjižna novost pri nas — nimamo pri rokah, da bi povedali o njej svoje mnenje. Radovedni smo pa, če je Podbevškova monografija o Jakopiču tiste vrste kakor je njegova knjiga o Ivanu Groharju, ki je izšla l. 1937. in ki ima okoli 350 strani. Pa o Groharjevem slikarstvu vkljub temu ni povedanega skoraj nič o njej, pač je pa vse polno navedkov iz »Slovenskega Naroda« in »Slovenca« iz začetka tekočega stoletja, ter o znani Groharjevi zadevi s Slovenskim umetniškim društvom, ki pa nima ne za Groharjevo ne za drugo slikarstvo nobene pomena. V tem hipu tudi ne vemo, kdo da je založil monografijo o Jakopiču oziroma kdo da je omogočil, da je izšla.

Na polju naše oblikujoče umetnosti je v zadnjih letih, ko je bilo zbujeno med občinstvom zaradi dela v preteklih časih zanjo veliko večje zanimanje, kakor ga je bilo n. pr. pred 20. ali 30. leti, precej zmede. Med klasjem, kolikor ga je, je pognalo precej plevela. Povrh jemljejo besedovalci, ki govore o naši umetnosti, včasih stvari vsa resnost. Občinstvo, ki bi ga bilo pri nas treba za resno oblikujočo umetnost šele vzgojiti, da bi imelo trajno zanimanje zanj in pa potrebo po nji, se utegne naveličati public in mu bo postala oblikujoča umetnost sama neresna zadeva, namesto da bi mu postala potreba. S samimi ditirambi ni mogoče doseči razumevanja za nobeno stvar, najmanj pa za resnično umetnost, za katero je ustvariti notranje razpoloženje, da se more razmahniti.

O Rihardu Jakopiču je treba govoriti v dveh jezikih, t. j. o njegovih delih in njih pomenu v prvi dobi, ko je ustvarjal s pe-

tičnim občutkom ne glede na tehniko in o njegovih delih v zadnjih 25 letih.

Če hočemo razviti slovenske umetnosti in kulture res koristiti, ne gre slepo poviševati vsega, kar kdo napravi, ampak je potrebna bistra kritika, ki je v današnjih dneh lahko tudi ostra. Pred vsem pa je potrebno spoznanje in poznanje stvari, ker je stvar glavno, ne pa oseba.

„Črni svatje“

Spisal Stanko Lapuh. Založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 46.

Črni svatje, to so gamsi. Njih življenje, njih dejanje in nehanje skuša opisati ta povest. Njen junak je Mladič, ki mu je lovec ustrelil mater in ugrabil sestro. Druga gamsova koza je na to prevzela skrb zanj. In pisec nam riše njegovo življenjsko usodo, usodo preganjane divjadi, mimo nevarnosti, ki preže nanj, ki pa jim uide, da po dolгих in daljnih blodnjah najde spet pot do črede, iz katere je izšel.

Piscu se vidi, da hodi skozi naravo odprtih oči in z dojemajočo dušo. Opisi narave in divjadi v njej pričajo, da ne gre za papirnat doživljanje. A prav zato se zdi potrebno, da ga opozorimo na nekaj pomanjkljivosti. Za živalsko povest in živalske razgovore je pač precej preveč umovanja in modrovanja, ki ne more razložiti nagona. Ker ne gre v tem primeru za kakšne živalske basni, izzvanja tisto počlovečevanje včasih precej naivno. V tem pogledu bi se pisatelj lahko marsikaj naučil od kakšnega Londona ali Fleurona. Tudi vzgojna namera udarja malo preveč na dan, namesto da bi bila dana v dogajanju samem.

Glede slik bi bilo želeli, da bi bile bolj v skladu z vsebino knjige. Razen tega pa mrtva fotografija, ki je navsezadnje le rodelstvo in ne umetnost, v takih stvareh pač le izjemoma odgovarja. Kako vse drugače spada v tako povest preprosto živa risba Gošar na 39. strani.

Kljub vsemu temu pa — knjigo je vredno prebrati.

Jezikovni kotichek

Neka znanstvena knjiga se odlikuje po izredno slabi slovensčini. Da je ta trditelj resnična, bom dokazal s primeri.

Avtor je preveč zaverovan v slovensko; piše n. pr. pogosto svedok (priča), svedočiti (pričati), uveriti (prepričati), boraviti bivati, mrtaviti se: »bolniki, boraveči v zavodih«; dočim, smatrati, izvanreden, pevati (peti, prepevati), proganjati, zatvoriti, novčanica, ondašnji, sovremenik (vrstnik), smoter (namen), crtež, izvezhati, osvetljivost (maščevalnost), prošli vek (preteklo stoletje), običen (navaden), zasigurati i. dr.

Namesto neprehodnih (intrans.) glagolov III. vrste uporablja rad prehodne glagole IV. vrste: n. pr. »ako je kdo zbesnil (nam. zbesnel)«, »12 jih je zdravilo« (nam. ozdravelo); a tudi narobe: »ker jih je (bolezen) zelo oslabela« (nam. oslabila); podobna napaka je: »blodel je« (nam. blodil). Na str. 72. beremo: »v budečem stanju« (nam. be-dečem, od bedeti). Vedeti in zavedeti se sprepa pisatelj kakor glagol zobniškega razreda I. vrste; n. pr. »ko se je zavedla« (nam. zavedela), »ni vedla odgovora. Grozen je dovršnik premakovati (slov.: premi-kati): »bolnik se premakuje«; na isti strani (177.) pa beres: »živali, vedno se premikujejo«. Napačno je rabljen deležnik istočasnosti v stavku: »Iz tedaj pod gospodstvom Arabcev teječe Španije« (prav: iz Šp., ki je bila tedaj pod g. Ar.). Kuriozen je zaimek »se« pri trpnem deležniku (stran 53.): »v slučajih v nosečnosti pojavljene se psihoze« (hotel je menda reči: »v primerih psihoze, ki se je pojavila v nos. «). Težko je ozdraviti tale stavek (str. 50.): »števílo tem povodom izbruhnjenih paraliz« (jaz bi rekel: štev. paraliz, ki so se pojavile ob tej priložnosti). — »Pri osebah, ki disponujejo k obolenju« (reci: pri os., ki so nagnjene ali disponirane k ob.). »Drugi vagabundirajo okrog, si nekoliko zaslužijo« — vagab. ter si pri tem nek. zaslužijo. »Ob državati shode« je nemški ab halten (po srbskem posredovanju). Nekdo »poseduje« tovarne, gradove itd. (slov.: ima, je lastnik). Namesto »bolezen pride k razvitku« (str. 51.) bi

se slov. reklo: »se začne razvijati«. Besede, ki jih je bolnik slišal, imenuje G. »čuvane besede« (123.). Neka pacientka »ne veruje zatrdilu zdravnikovemu, ki je znan ž njoo« (146.), reci: zat. zdravnika, ki se posna ž njo). — »Plutova Uršac je avtorju hudo k srcu prirasla; n. pr. »ako se jih priganja«, »da se jo lahko odpusti«, »ko se jo pre-mesti«, »ako se jih zdrami«, da se ga bo usmrtilo«, »pri njih se doseže uspeh«, »da se ga preganja«, »da se ga hoče ubiti«, »ko se ga je vprašalo«, »da se jih odvede«, »se ga je kopal«, »da se jih zaničuje« in še kakih 50 primerov. Latinsko in nemško je: »crteži so bili od nasprotnikov izvede-nic; »take osebe se od ženske izkoristijo«; »ko je bil dotičnik od izvedencev izpoznal bolnim« (kak krasen orodnik!). Kompara-tiv »preplašenejši« naj se glasi »bolj pre-plašen«. Pri glagolu smatrati rabi G. vedno predlog v (naravnost komično): »katere smemo smatrati v degenerirance«, »se more smatrati v ekvivalent«, »gostilničar ga smatra v delomrznega«, »moremo smatrati masturbacijo v znak boleznik«, »smatral se je v izvoljenca božjega«, »popis bi se mogel smatrati v sliko teh dveh«; podobno: »bol-nik se ni mogel označiti v neodgovornega«.

Tudi v sklanjatvi je avtor mojster; n. pr.: pred kratkem, predlanskem, pred dvemi desetletji, sem deloval na temu; rad ima orodnik brez predloga, n. pr. »povodom neke tatvine«, »pričetkom«; piše: med in po vojnik (slov.: med vojno in po njej); namesto dajalnika rabi predlog na: »(bolnik) ugovarja poročilom kot na izmišljotine«, nam. na pa v: »ne da bi bil kazal v to kolikaj talenta«. Nespečnost se nikakor ne more imenovati »brezspanjec« (176.). Beseda »mrznja« je nemara zapeljala avtorja, »da piše trikrat »delomržen« (prav: delomrzen). Na str. 237. beres: »Opazujem paralizo med kmetijstvom« (imel je v mislih kmečko pre-bivalstvo). Hrvatje so iz glag. smotati (= zvititi) skovali besedo smotka, mi smo jo pa sprejeli; G. piše napačno smodka. »Ustme-noc« (prav: ustno) je slab posnetek po besedi »pismenoc«. — Naj bo dovolj! Lahko bi navedel še petkrat toliko napak iz te »poljudne« knjige. — ABC —

Kdaj bodo slovenski časnikarji nehali bombardirati četrti?

Dnevniki Knatljeve in Kopitarjeve ulice da z dnem poročajo o bombardiranju londonskih, liverpoolskih in drugih četrti. Zadnje me je neki kmet vprašal, kakšne trdnjave so prav za prav te četrti. Ugibali smo tudi o tem, zakaj ne povedo, kdo je bombardiral prvi, drugi in tretji, temveč beremo samo, da so ali Angleži ali pa Nemci bombardirali četrti. Odprl sem Pletersnika, da bi od njega izvedel, kaj vse so »četrti«. Pletersnik mi je zarodel, da pomeni četrt — četrti del celote, sprednjo ali zadnjo — četrt vola in mero za žito (Scheffel) — to je mernik. Da bi to bombardirali? Nazadnje sem vprašal nekega »Jutrovega« časnikarja, ki mi je povedal, da je četrt časnikarska beseda za mestni okraj ali del mesta. Za božjo voljo, ali imamo najboljše zelje v krakovski »četrti«, ali imamo najnovejšo gimnazijo v bežigranski »četrti«? Slovenski časnikarji, spoštujte vendar slovenski jezik! Lepo vas prosimo, čeprav se bojimo, da naša prošnja ne bo uslišana, ko vemo, da so ljubljanski časnikarji dolgo delali za svoj časnikarski dom, ki ga pa še danes nimajo, ker so se zadovoljili s tem, da so svojim bratom na čast kupili staro hišo za novinarski dom, ki ga gledajo starinarji z drugega brega Ljubljance in se sprašujejo, kako kaj kupčujejo ti čudni novinarji z novino. — elj.

Pojasnilo

V lanski 48. številki »Slovenije« je naš jezikoslovni sodelavec naštel nekaj slovenskih grehov iz XI. letnika »Lovca«.

Urednik »Lovca« g. inž. Mirko Sušteršič nas prosi, da navedemo tudi leto 1924., v katerem je XI. letnik »Lovca« izhajal. Kajti sicer da pade ves odium nanj, ki takrat ni bil urednik.

Ko smo tej prošnji ustregli, naj samo še iz lastnega nagiba ugotovimo, da sedanji urednik skrbno pazi na domačo besedo in da se prizadeva zanjo razen tega tudi še v »Gozdarskem vestniku«, kjer je dlje časa priobčeval strokovne izraze.

Urednik in izdajatelj: Ivan Zorec, pisatelj v Ljubljani

Dr. Fr. Gössi, Mistrerlj duše. — Poljudni pregled psihiatrije, 1934.